

POSTANOWIENIE

16 kwietnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Karol Weitz

SSN Roman Trzaskowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 16 kwietnia 2024 r. w Warszawie

skargi kasacyjnej T. spółki jawnej z siedzibą w Ł.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Łodzi

z 22 grudnia 2020 r., III Ca 2242/19,

w sprawie z wniosku T. spółki jawnej z siedzibą w Ł.

z udziałem P. spółki akcyjnej z siedzibą w L.

o ustanowienie służebności przesyłu,

1) oddała skargę kasacyjną,

2) zasądza od wnioskodawcy na rzecz uczestnika postępowania koszty postępowania kasacyjnego w kwocie 240 (dwieście czterdzieści) zł z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia orzeczenia zobowiązanemu do dnia zapłaty.

Roman Trzaskowski

Agnieszka Piotrowska

Karol Weitz

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 15 maja 2019 r. wydanym w sprawie z wniosku T. spółki jawnej (dalej Spółka) P. B., K. B. w Ł. z udziałem P. Spółki Akcyjnej z siedzibą w Ł. o ustanowienie służebności przesyłu, Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi ustanowił na rzecz uczestnika postępowania bliżej opisaną służebność przesyłu obciążającą nieruchomość w postaci działki nr [...](objętej księgą wieczystą KW nr [...1]) oraz prawo użytkowania wieczystego działki nr [...1](objętej księgą wieczystą KW nr [...]), a także zasądził od uczestnika na rzecz wnioskodawcy wynagrodzenie za jej ustanowienie w kwocie 121 756,47 zł brutto.

Sąd Rejonowy ustalił, że Spółka jest właścicielem działki nr [...] oraz wieczystym użytkownikiem działki nr [...]2, nad którymi przebiegają urządzenia przesyłowe w postaci jednej nadpowietrznej linii elektroenergetycznej 110 kV relacji T. – Z.. Na działce nr [...] posadowiony jest słup nr 5 oraz przechodzą nad nią przewody robocze przęsła 4-5, 5-6; nad działką nr [...]1 przechodzą przewody robocze przęsła 5-6. Od chwili założenia ewidencji gruntów dla przedmiotowego obrębu, tj. od 1975 r. jako właściciel działki [...]1 był wpisany Skarb Państwa, a od 1992 r. wpisywano kolejnych użytkowników wieczystych. Obecna działka [...] stanowi część dawnej działki [...]3, dla której od chwili założenia ewidencji gruntów (1975 r.) jako właściciel wpisany był Skarb Państwa, od 1996 r. - Gmina Łódź, zaś od 2011 r. – Spółka. Przedmiotowa linia energetyczna została wybudowana m. in. w oparciu o decyzję Prezydium Rady Narodowej w Łodzi z 24 marca 1971 r.; linia ta została oddana do użytku 29 września 1972 r. i od tego czasu jest nieprzerwanie eksploatowana. Uczestnik postępowania korzysta z niej w zakresie przesyłu i dystrybucji energii elektrycznej. Zabiegi eksploatacyjne wykonywane przez pracowników zakładu energetycznego polegają na dokonywaniu raz do roku oględzin wzrokowych linii z poziomu gruntu oraz dokonywaniu, nie rzadziej niż raz na 5 lat, przeglądów linii, co wiąże się z wejściem pracownika na słup i oceną jego elementów w górnej części słupa. W 2005 r. przeprowadzono pomiary pola elektromagnetycznego wszystkich linii należących do P.. W razie potrzeby używa się specjalnego sprzętu, najczęściej podnośników; w przypadku konieczności awaryjnego wejścia na teren, nad którym przebiega linia energetyczna, uczestnik ustala właściciela i uzyskuje zgodę na wejście,

ewentualnie podpisuje porozumienie. W razie nagłej konieczności wejścia na nieogrodzony teren, monterzy wchodzą na ten teren, zanim dojdzie do ustalenia właściciela, co dzieje się równolegle. Obchody przedmiotowej linii były wykonywane m.in. w latach 1974-1982, 1990, 2000, 2006, 2011 i 2012 r. W czasie tych przeglądów była sprawdzana m.in. widoczność numeracji słupów, stan słupów, stan roślinności (do wycięcia) i dostępu do słupów. W karcie obchodu linii z 1990 r., odnośnie do słupów 9-10 umieszczono adnotację: „do poszerzenia z boku jesienią właściciel wyraża zgodę”. Sąd pierwszej instancji odtworzył następnie szczegółowo przekształcenia własnościowe w zakresie przedmiotowych urządzeń przesyłowych, w wyniku których ich właścicielem stał się uczestnik postępowania. Sąd ustalił dalej, że szerokość pasa technicznego wystarczająca do prowadzenia prac naprawczych przedmiotowej linii wynosi 12 metrów, tj. po 6 metrów na każdą ze stron od osi słupa nr 5. Szerokość tego pasa uwzględnia normę PN-EN50341-3-22 z 2010 r. dla sytuacji, w której sieć energetyczna przebiega przez teren zadrzewiony, oraz normę PN-E05115, która uwzględnia rozmiar strefy bezpiecznej dla przejazdu pojazdów w celu dokonywania napraw, konserwacji, itp. Powierzchnia pasa służebności przesyłu przy szerokości 6 m od osi słupów wynosi 0,1114 ha dla działki nr [...]1 oraz 0,0793 dla działki [...]3/1. Wynagrodzenie za ustanowienie służebności przesyłu przy strefie szerokości 6 m od osi linii wynosi 98 989 zł netto (121 756,47 zł brutto). Wnioskodawca prowadzi działalność gospodarczą w branży surowców wtórnych, w której wykorzystuje między innymi samochody z urządzeniami hakowymi, wózki, ładowarki. Przedmiotowe urządzenia przesyłowe powodują utrudnienia w tej działalności ze względu na niemożność swobodnego manewrowania tymi pojazdami, a także składowania surowców wtórnych pod linią i w pasie ochronnym ze względu na możliwość przepięcia i porażenia prądem, na co zwracała uwagę także Państwowa Inspekcja Pracy.

Opierając się na tych ustaleniach faktycznych, Sąd Rejonowy uznał, że wniosek Spółki o ustanowienie służebności przesyłu zasługuje na uwzględnienie. Sąd nie uwzględnił podniesionego przez uczestnika postępowania zarzutu nabycia tej służebności przez zasiedzenie. Przedmiotowe działki były poprzednio własnością Skarbu Państwa, co oznacza, że w okresie obowiązywania zasady jednolitego funduszu własności państwowej, w latach 70-tych ubiegłego wieku, po

oddaniu linii do eksploatacji, nie mógł rozpocząć biegu termin zasiedzenia przez przedsiębiorstwo państwowe służebności gruntowej o cechach służebności przesyłu. Uczestnik nie wykazał ponadto, że opisane urządzenia przesyłowe i prawa z nimi związane były, po 1989 r., przedmiotem przeniesienia posiadania na poprzednika prawnego uczestnika.

Po rozpoznaniu apelacji obu stron, Sąd Okręgowy w Łodzi postanowieniem z 22 grudnia 2020 r. zmienił zaskarżone postanowienie w ten sposób, że oddalił wniosek Spółki, a także oddalił apelację wnioskodawcy. Akcentując rozpoznawczą kompetencję sądu odwoławczego w systemie apelacji pełnej, Sąd Okręgowy stwierdził odmiennie niż Sąd Rejonowy, że uczestnik postępowania nabył służebność przesyłu przez zasiedzenie w dobrej wierze z dniem 7 stycznia 2011 r. Wniosek Spółki o ustanowienie służebności już przez uczestnika nabytej podlegał zatem oddaleniu jako bezprzedmiotowy.

W skardze kasacyjnej, Spółka zarzuciła naruszenie art. 305² § 2 k.c. i art. 305¹ k.c. naruszenie art. 292 k.c. w zw. z art. 305⁴ k.c. i art. 172 k.c., naruszenie art. 340 k.c. oraz art. 21 ust. 1 i art. 64 Konstytucji RP. Formułując te podstawy, wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W świetle wiążących Sąd Najwyższy ustaleń stanowiących podstawę faktyczną zaskarżonego postanowienia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.) jest bezsporne, że przedmiotowe urządzenia przesyłowe zostały wybudowane na gruntach stanowiących własność Skarbu Państwa, oddane do użytku 29 września 1972 r. oraz eksploatowane w celu zgodnym z ich przeznaczeniem przez państwowe przedsiębiorstwo energetyczne (poprzednika prawnego uczestnika postępowania), a następnie podmioty powstałe w wyniku kolejnych, opisanych w uzasadnieniu postanowienia Sądu Rejonowego, przekształceń prawnych i własnościowych. W okresie wybudowania przedmiotowych urządzeń przesyłowych i oddania ich do użytku, obowiązywała tak zwana zasada jednolitego funduszu własności państwowej (art. 128 k.c.), przewidująca, że państwo było jedynym właścicielem

całego mienia państwowego i zachowywało w stosunku do tego mienia pełnię uprawnień właściciela, niezależnie od tego, w czym zarządzie mienie to się znajdowało, a zatem także w odniesieniu do mienia w zarządzie przedsiębiorstw państwowych, będących odrębnymi od Skarbu Państwa osobami prawnymi. Przedsiębiorstwo państwowe jako państwowa osoba prawna nie mogło w okresie do 1 lutego 1989 r. przeciwstawić Skarbowi Państwa jakichkolwiek własnych uprawnień, a pozycję taką jak właściciel zajmowało tylko w stosunkach zewnętrznych z osobami trzecimi (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 15 stycznia 2009 r., I CSK 333/07, OSNC-ZD 2009 D, poz. 97). W konsekwencji wszelkie roszczenia, jakie powstawały ze względu na składniki mienia państwowego pozostające w zarządzie państwowej osoby prawnej, realizowała ona w imieniu własnym, ale w relacjach wewnętrznych między Skarbem Państwa a państwową osobą prawną, posiadaczem samoistnym nieruchomości państwowej było zawsze państwo (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 16 października 1961 r., I CO 20/61, OSN 1962, Nr 11, poz. 41; postanowienie Sądu Najwyższego z 14 czerwca 1963 r., I CR 336/63, OSNCP 1964, Nr 11, poz. 223 oraz uchwała Sądu Najwyższego z 27 czerwca 1984 r., III CZP 28/84, OSNCP 1985, Nr 1, poz. 11). Ze względu na przytoczoną zasadę, przedsiębiorstwo państwowe nie mogło w okresie do 1 lutego 1989 r. wykonywać posiadania nieruchomości skierowanego przeciwko Skarbowi Państwa. Z chwilą wejścia w życie ustawy z 31 stycznia 1989 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 3, poz. 11) zniesiona została zasada, że jedynie Skarbowi Państwa może przysługiwać prawo własności mienia państwowego, w wyniku czego państwowe osoby prawne uzyskały zdolność prawną w zakresie nabywania składników majątkowych na własność. Dokonana tą ustawą zmiana art. 128 k.c. nie spowodowała jednak przekształcenia przysługujących państwowym osobom prawnym - z mocy przepisów kodeksu cywilnego i ustaw szczególnych - uprawnień do części mienia ogólnonarodowego, pozostających w ich zarządzie w dniu wejścia w życie wymienionej ustawy. Przekształcenie zarządu, w odniesieniu do budynków, innych urządzeń i lokali znajdujących się na tych gruntach - w prawo własności, nastąpiło na podstawie ustawy z 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz. U. Nr 79, poz. 464),

a co do innych składników majątkowych (w prawo własności) nastąpiło na podstawie ustaw określających ustrój majątkowy poszczególnych państwowych osób prawnych (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 18 czerwca 1991 r. – zasada prawna, III CZP 38/91, OSNCP 1991 , nr 10-12, poz. 118).

Przedsiębiorstwo państwowe, które przed wyodrębnieniem swojego majątku od Skarbu Państwa, korzystało z urządzeń przesyłowych, nabyło te urządzenia na własność z dniem 7 stycznia 1991 r. na podstawie art. 1 ppkt 9 ustawy z 20 grudnia 1990 r o zmianie ustawy o przedsiębiorstwach państwowych - Dz.U. nr 2, poz.6 (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 12 maja 2016 r., V CSK 510/15; z 15 listopada 2016 r., III CSK 422/15; z 16 lutego 2017 r., I CSK 155/16 oraz wyrok Sądu Najwyższego z 15 lutego 2017 r., II CSK 157/16). W momencie uwłaszczenia poprzednika prawnego uczestnika postępowania przedmiotowymi urządzeniami przesyłowymi, obie działki, o które chodzi w tej sprawie, stanowiły przedmiot własności Skarbu Państwa. Doszło zatem w tym momencie do rozdzielenia własności urządzeń przesyłowych, stanowiących od tej daty własność poprzednika prawnego uczestnika oraz własności gruntu, pozostającej przy Skarbie Państwa, co umożliwiło powstanie przesłanek do ukształtowania się na rzecz właściciela urządzeń przesyłowych ograniczonego prawa do gruntu skarbowego w zakresie niezbędnym do obsługi i eksploatacji urządzeń przesyłowych w postaci służebności gruntowej odpowiadającej swoją treścią służebności przesyłu (zob. art. 292 k.c.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntowane jest stanowisko, że także przed wejściem w życie art. 305¹-305⁴ k.c. dopuszczalne było nabycie w drodze zasiedzenia na rzecz przedsiębiorcy służebności odpowiadającej treścią służebności przesyłu, zaś okres występowania na nieruchomości stanu faktycznego odpowiadającego treści służebności przesyłu przed wejściem w życie tych regulacji, podlega doliczeniu do czasu posiadania wymaganego do zasiedzenia tej służebności (zob. uchwały Sądu Najwyższego z 7 października 2008r, III CZP 89/08, .M.Prawn. 2014/18/980 i z 22 maja 2013r, III CZP 18/13, OSNC 2013, nr 12, poz. 139).

O długości okresu niezbędnego do nabycia służebności przez zasiedzenie decyduje dobra lub zła wiara właściciela urządzeń przesyłowych w momencie objęcia w posiadanie cudzego gruntu (w tej sprawie gruntu skarbowego), co w realiach tej sprawy nastąpiło 7 stycznia 1991 r. Oceniając, czy przedsiębiorstwo państwowe objęło posiadanie gruntu skarbowego w zakresie niezbędnym do korzystania z urządzeń przesyłowych w dobrej czy złej wierze, Sąd Najwyższy w licznych orzeczeniach przyjął istnienie dobrej wiary po stronie przedsiębiorcy przesyłowego, podkreślając specyfikę sytuacji związanej z wejściem w posiadanie służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu w warunkach uwłaszczenia przedsiębiorstw państwowych na infrastrukturze przesyłowej znajdującej się na gruncie stanowiącym własność Skarbu Państwa (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 28 lipca 2018 r., IV CSK 23/17; z dnia 2 marca 2017 r., IV CSK 356/16; z 18 stycznia 2017 r., V CSK 159/16; z 16 grudnia 2015 r., IV CSK 132/15; z 12 grudnia 2016 r., II CSK 165/16; z 25 maja 2016 r., V CSK 549/15; z 4 lipca 2014 r., II CSK 551/13, OSNC 2015, Nr 6, poz. 72; z 4 czerwca 2014 r., II CSK 520/13; z 14 listopada 2013 r., II CNP 15/13; z 21 lutego 2013 r., I CSK 354/12, OSNC-ZD 2014, Nr 1, poz. 5; z 14 listopada 2012 r., II CSK 120/12; z 5 lipca 2012 r., IV CSK 606/11; z 8 stycznia 2009 r., I CSK 265/08 oraz wyroki Sądu Najwyższego z 10 lipca 2013 r., V CSK 320/12; z 9 stycznia 2014 r., V CSK 87/13; z 10 lipca 2013 r., V CSK 320/12; z 13 stycznia 2010 r., II CSK 374/09; z 24 lipca 2009 r., III CSK 121/09; z 3 kwietnia 2009 r., II CSK 400/08; z 29 kwietnia 2009 r., II CSK 560/08 oraz z 11 kwietnia 2006 r., I CSK 185/05, OSP 2007, Nr 5, poz. 62).

Sąd Okręgowy przyjmując zatem, że uczestnik postępowania (poprzednik prawny) objął przedmiotowe działki skarbowe w dobrej wierze, co doprowadziło do nabycia służebności przesyłu po upływie 20 lat nieprzerwanego posiadania przedmiotowych działek w zakresie niezbędnym do eksploatowania urządzeń przesyłowych, nie naruszył art. 305² § 2 k.c. i art. 305¹ k.c., art. 292 k.c. w zw. z art. 305⁴ k.c. i art. 172 k.c. oraz art. 340 k.c. (zob. uchwała Sądu Najwyższego z 15 lutego 2019r, III CZP 81/18, OSNC 2020, nr 1, poz. 4). Skoro do nabycia służebności przesyłu doszło z dniem 7 stycznia 2011 r., nie było możliwości ustanowienia na rzecz uczestnika tego ograniczonego prawa rzeczowego na

wniosek Spółki i w drodze orzeczenia sądowego, zgodnie z art. 305¹- 305⁴ k.c., albowiem w dniu złożenia przez Spółkę wniosku w tej sprawie, uczestnik dysponował już tytułem prawnym do korzystania z działek Spółki w tym zakresie.

Nie doszło także do naruszenia ochrony prawa własności przysługującego Spółce w świetle Konstytucji i ustaw. W wyroku z 25 maja 1999 r., SK 9/98 (OTK z 1999 r., nr 4, poz.8), Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 292 k.c. jest zgodny z art. 64 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, zaś w wyroku z 14 grudnia 2005 r., SK 61/03, (OTK z 2005, nr 11, poz.[...]2), stwierdził zgodność art. 172 k.c. z art. 2, art. 21 ust. 1, art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 i art. 64 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W uzasadnieniu tych judykatów podkreślił znaczenie instytucji zasiedzenia unormowanej w kodeksie cywilnym dla stabilizacji i bezpieczeństwa obrotu prawnego przez legalizację długoletnich stanów faktycznych występujących na nieruchomościach przy braku reakcji i zainteresowania ze strony właścicieli i usunięcia w ten sposób długotrwałej niezgodności pomiędzy stanem posiadania a stanem prawnym. W ocenie Trybunału Konstytucyjnego, instytucja zasiedzenia służyłności nie wykracza poza granice wyznaczone normami konstytucyjnymi, gdyż nie pozbawia właściciela uprawnień do korzystania z nieruchomości ani nie wyklucza możliwości rozporządzania nią. W tej sprawie Spółka nabyła własność działki nr [...]oraz prawo wieczystego użytkowania działki nr [...]1już z posadowionymi na nich od dziesięcioleci i widocznymi urządzeniami przesyłowymi, mogła więc i powinna była się liczyć z konsekwencją tego stanu rzeczy dla prowadzonej działalności gospodarczej, a także z możliwością zasiedzenia przez przedsiębiorcę energetycznego służyłności przesyłu.

Mając powyższe na względzie, orzeczono, jak w sentencji (art. 398¹⁴ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 520 § 3 k.p.c.).

[SOP]

[ms]

